

93 HARBİ (1877-1878 OSMANLI-RUS HARBİ) SONRASI ARTVİN VE YÖRESİNDEN KAYSERİ İLİ'NİN DEVELİ İLÇESİ MERKEZİ İLE KÖYLERİNE YERLEŞEN MUHACİRLERİN AĞIZ ÖZELLİKLERİNİN SES BİLGİSİ YÖNÜNDEN İNCELENMESİ¹

The Examination Of The Digital Characteristics Of The Migrants Who Settled To The Center And Villages Of The Develi District Of Kayseri Province After The 93 War (1877-1878 Ottoman-Russian War) In Terms Of Phone

Ebubekir YALÇINKAYA

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Türk Dili ve Edebiyatı Tezli Yüksek Lisans Programı Öğrencisi, Nevşehir/Türkiye
ORCID ID: 0000-0002-6461-5114

Cite As: Yalçinkaya, E. (2021). "93 Harbi (1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi) Sonrası Artvin Ve Yöresinden Kayseri İli'nin Develi İlçesi Merkezi İle Köylerine Yerleşen Muhacirlerin Ağız Özelliklerinin Ses Bilgisi Yönünden İncelenmesi", *International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal*, (Issn:2630-631X) 7(48): 1821-1839.

ÖZET

Bu çalışmada, 93 Harbi (1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi) sonrası Artvin ve yöresinden Kayseri ili'nin Develi ilçesi merkezi ile köylerine yerleşen muhacirlerin ağız özelliklerinin ses bilgisi yönünden standart Türkiye Türkçesi ile benzer ve farklı yönleri ortaya konularak bu değişimlerin sebepleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu incelemeyi yapmak amacıyla Kayseri il merkezi, Develi ilçe merkezi (Çukuryurt köyünün baraj altında kalması sebebiyle derleme çalışması Develi'ye taşınan kişilerle yapılmıştır) ile Develi'nin Bakırdağı köyünde yaşayanlar ve rahmetli olan kişilerin de ses kayıtlarına ulaşılarak ayrıca Saimbeyli'nin Avcıpınarı köyünün sadece Artvin muhacirlerinden oluşması nedeniyle örneklem oluşturulması açısından birkaç metinle çalışmaya dahil edilip derleme yöntemiyle çeşitli dil malzemeleri toplanmıştır. Ses bilgisi kısmında, bölgenin ses özellikleri incelenerek bu bölgenin konuşma dilinin özellikleri ortaya konulmuştur. Sonuç bölümünde 93 Harbi (1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi) sonrası Artvin ve yöresinden Kayseri ili'nin Develi ilçesi merkezi ile köylerine yerleşen muhacirlerin ağız özelliklerinin ses bilgisi yönüyle ilgili genellemelere varılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Develi, Artvin, Dil, Ağız, Ses Bilgisi, Türkiye Türkçesi.

ABSTRACT

In this study, the similar and different aspects of the dialect characteristics of the immigrants who settled in the center and villages of Develi district of Kayseri province from Artvin and its region after the 93 War (1877-1878 Ottoman-Russian War) with the standard Turkish Turkish in terms of phonetics were revealed and the reasons for these changes were tried to be determined. In order to make this study, the sound recordings of the people living in Kayseri city center, Develi district center (the compilation study was made with people who moved to Develi due to the Çukuryurt village being under the dam), and the people living in Bakırdağı village of Develi and the deceased were also accessed. Due to the fact that Artvin is made up of immigrants, several texts were included in the study in order to create a sample and various language materials were collected by compilation method. In the phonology part, the sound characteristics of the region were examined and the features of the spoken language of this region were revealed. In the conclusion part, it has been tried to reach generalizations about the phonetic features of the dialect characteristics of the immigrants who settled in the Develi district of Kayseri province and its villages after the 93 War (1877-1878 Ottoman-Russian War). The bibliography section is given in alphabetical order.

Keywords: Develi, Artvin, Language, Dialect, Phonology, Turkey Turkish.

1. GİRİŞ

Ağız araştırmaları, dil bilimi alanında en zor çalışmaların yapıldığı bir alt alandır. Derleme tekniklerinin bilinmesi, metin derlenecek yer ve kişilerin tespiti, araçların temini, metnin derlenmesi, ses kayıtlarının çözümlenmesi ve transkripsiyonun yapılarak metnin oluşturulması gibi pek çok çeşitli çalışmaları içine alan ağız araştırmalarının pek çok zorluğu vardır (Adıgüzel, 2013: 388). Türkiye'de ağız araştırmaları ile ilgili ilk yayın V. A. Maksimov tarafından yapılmıştır. Bu çalışma 1867'de Petersburg'da basılmış olan *Opit İzsledovanija Tyurskich Dialektov Chudave Digare-i Karamani*'dir. Bunu J. Thury, I. Konos, M. Hartmann, K. Foy, V. Pisarev, L. Bonelli F. Giese, F. Vincze'nin çalışmaları takip etmiştir. Bu araştırmalardan yola çıkan Polonyalı Türklük bilimi araştırmacısı Tadeusz Kowaleski, Anadolu ve Rumeli ağızlarının genel yapısını değerlendiren bir makale yazmıştır (Korkmaz, 1995: 200). Anadolu ağızları ile ilk derleme yayınları Finli Türklük bilimci Arvo Martti Oktavianus Rösönen ile başlar. 1925 yılında Karadeniz çevresi ağız araştırmalarına başlayan yazar, 1932-1942 yılları arasında Orta Anadolu Bölgesi'nde (Sivas, Yozgat, Ankara, Konya) yaptığı derlemelerle bu alandaki çalışmalarını

¹ Bu makale, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Dr. Öğr. Üyesi İbrahim Ethem ÖZKAN danışmanlığında hazırlanan "93 Harbi (1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi) sonrası Artvin ve Yöresinden Kayseri İli'nin Develi İlçesi Merkezi ile Köylerine Yerleşen Muhacirlerin Ağız Özellikleri" adlı tezden üretilmiştir.

sürdürmüştür (Eren, 1998: 279). 12 Temmuz 1932 tarihinde Türk Dilini Tetkik Cemiyeti'nin kuruluşuyla birlikte Türk dili ile ilgili önemli ve ciddi çalışmalar başladı, dil problemleri gündeme alındı. Tanzimat Fermanı'ndan sonra başlayan dil hareketleri özellikle Şinasi'nin Türk dili ile alakalı çalışmaları ve teknikleri, meşrutiyet yıllarındaki dil tartışmaları ile kabul görmüştür. Bu sayede Türkçeye kurumsal bir kimlik kazandırıldı. Yukarıda bahsedildiği üzere Anadolu'da ağız araştırmasıyla ilgili ilk çalışmalar yabancı bilim insanlarının sayesinde başlamıştır. Cumhuriyet'in kuruluşunu takip eden ilk 25 yıl içerisinde Ahmet Caferoğlu öncülüğünde Türkiye'de bilimsel ağız çalışmaları ağırlık kazanmıştır (Gülensoy, 1979: 16).

Dillerin ve ağızların sınıflandırılmasında temel ölçüt ilgili ağzın ses özellikleri gelmektedir. Daha sonra ise bilimsel ölçütler baz alınmaktadır. Türkiye Türkçesi ağızlarının sınıflandırılmasında bu iki ölçüt dışında çeşitli dilsel düzeylerle ilgili ölçütler de kullanılmıştır. Bugünkü anlamda ağız araştırmaları dilin alt grubu olarak tanımlayabileceğimiz ağızların ses, şekil ve cümle alanındaki özelliklerini inceleyen, belirleyen ve sınıflandıran bir bilim dalıdır (Gürsoy Naskali, 2000: 17). Artvin ve yöresinden Kayseri'nin Develi ilçesine göç eden muhacirlerin ağız araştırmalarına yönelik bu çalışma literatüre katkı sağlayacak mahiyettedir. Bu çalışmada Artvin muhacirlerinin bahsi geçen ağız özellikleri incelenerek ses bilgisi yönüne vurgu yapılmıştır.

2. SES BİLGİSİ

2.1. ÜNLÜLER

2.1.1. Ünlü Çeşitleri

Develi ağzında olduğu gibi Develi ağzı içerisinde bir bölüm olan ve araştırmamızın da konusunu teşkil eden Artvin muhacirlerinin ağız özellikleri üzerine yapılan incelemede Türkiye Türkçesi yazı dilinde bulunan 8 temel ünlüden ayrı olarak bazı ünlülerin, boğumlanma nitelikleri bakımından çeşitli sebeplerle komşu ünsüzlerle etkileşime girerek değiştikleri görülmüştür. Boğumlanma neticesinde değişikliğe uğrayan ve yazı dilindeki ünlüler dışında tespit edilen başlıca ünlüler şunlardır: **â, a, ā, e, ē, ī, í, î, o, ô, ū, u, ū, ū.**

2.1.1.1. /a/ Ünlüsü ve Çeşitleri

/a/ : Temel ünlü harflerden olan **a** ünlüsü ses yönünden geniş, düz ve kalın bir yapıya sahiptir. Yazı dilimiz ve genel Türkiye Türkçesi ile ortak özellikler taşımaktadır: **amca** (18/91), **para** (5/11), **sanat** (14/8), **devam** (3/23), **araba** (18/5), **tarla** (1/110), **adana** (1/183).

/â/ : /a/ ile /ı/ sesleri arasında bir sestir aynı zamanda kapalı a olarak da ifade edilir. Yöremiz artvin muhacirleri ağzında pek fazla örneği görülmemiştir: **yalânızım** (12/41), **birahâm** (12/46).

/a/ : /a/ ile /e/ sesleri arasında geniş ve düz bir sestir. /a/ ve /e/ ünlülerinin değişimi ile meydana gelmiştir: **galdı** (1/90) (geldi), **benzar** (1/195) (benzer), **şan** (1/247) (sen), **na** (2/10) (ne), **evinda** (25/55) (evinde), **gitman** (1/166) (gitmen), **oyla** (19/102) (öyle).

/ā/ : Asli /a/ ünlüsünün uzatılmasıyla oluşan uzun /ā/ ünlüsünün örnekleri derlenen metinlerde sıkça yer almaktadır: **mâdem** (1/12), **tā** (1/47), **ilâne** (1/147) (lahana), **tāze** (14/27), **zāten** (5/5), **sāhip** (12/29), **yāmır** (24/6) (yağmur), **sālam** (23/149) (sağlam).

2.1.1.2. /e/ Ünlüsü ve Çeşitleri

/e/ : Temel ünlü harflerden olan **e** ünlüsü ses yönünden geniş, düz ve ince bir yapıya sahiptir. Yazı dilimiz ve genel Türkiye Türkçesi ile ortak özellikler taşımaktadır: **sene** (1/11), **meyve** (1-26), **gelin** (21/4), **hemşire** (12/3), **imece** (3/42), **mektep** (15/91), **kendi** (8/80).

/e/ : Türkçenin temel ünlülerinin yanında dokuzuncu ünlü olarak kabul edilen **ê** ünlüsü, boğumlanma noktası **e** ile **i** ünlüleri arasında yer alan ince, düz ve kapalı bir "e"dir (Arat, 1987: 334-341). **/e/** ile **/i/** sesleri arasında bir sestir aynı zamanda kapalı **e** olarak da ifade edilir: **heç** (1/129) (hiç), **eşde** (12/34) (işde), **çhtiyarlar** (16/5) (ihtiyarlar), **çyi** (22/92) (iyi), **gçder** (11/23) (gider), **hikçye** (1/177) (hikaye), **geñiş** (8/92) (geniş).

/ē/ : Asli /e/ ünlüsünün uzatılmasıyla oluşan uzun /ē/ ünlüsünün örnekleri derlenen metinlerde sıkça yer almaktadır: **dēy** (1/244), **güvē** (22/77), **ēlencesi** (23/145), **ēletdi** (23/130), **astēmen** (25/222), **tēris** (24/38), **tē** (25/206), **suşērine** (25/3), **hē** (10/16), **ēfendim** (25/191).

2.1.1.3. /ı/ Ünlüsü ve Çeşitleri

/ı/ : Temel ünlü harflerden olan ı ünlüsü ses yönünden dar, düz ve kalın bir yapıya sahiptir. Yazı dilimiz ve genel Türkiye Türkçesi ile ortak özellikler taşımaktadır: **yu**karı (1/24), **va**hıt (7/66), **tı**ms (25/194), **orı**ya (1/38), **hı**yar (1/111), **ı**rgatlık (25/185), **tan**dır (3/12), **mı**sır (12/59), **dayı** (1/67), **ı**sbanah (14/126), **yazlı**h (18/10).

/i/ : Asli **/ı/** ünlüsünün uzatılmasıyla oluşan uzun **/i/** ünlüsünün örnekleri derlenen metinlerde sıkça yer almaktadır: **gal**dırdım (15/1), **ğ**aşşınan (8/92), **ğ**āninan (13/82), **dı**rminan (13/85), **olac**iḥ (25/69), **yavru**larım (25/127), **sō**nacīma (23/37) (sonracığıma), **u**çuracīḥ (25/116).

/i/ : **/ı/** ile **/i/** sesleri arasında bir sestir ince (palatale) **ı** olarak da ifade edilir. Aynı zamanda düz ve dar bir ses yapısına sahip olan palatale **i**'nin çalışmamızda birçok örneği bulunmaktadır: **bı**z (10/7), **gel**miş (12/53), **oralı** (22/76), **oldı** (15/61), **yarın** (11/6), **yemadım** (11/8), **aynı** (12/38), **çı**hdı (12/35), **ayrı** (12/46), **gel**miş (12/53).

2.1.1.4. /i/ Ünlüsü ve Çeşitleri

/i/ : Temel ünlü harflerden olan i ünlüsü ses yönünden dar, düz ve ince bir yapıya sahiptir. Yazı dilimiz ve genel Türkiye Türkçesi ile ortak özellikler taşımaktadır: **tit**iz (11/33), **biz** (11/33), **iki** (11/33), **eyi** (11/33) (iyi), **di**yor (11/33), **gel**in (11/33), **şim**di (11/33), **i**çinde (11/33), **benim** (11/33), **ı**skan (17/12), **yā**ni (17/17), **be**lediye (17/18), **mil**letvekili (17/19), **in**ek (17/8).

/i/ : Asli **/i/** ünlüsünün uzatılmasıyla oluşan uzun **/i/** ünlüsünün örnekleri derlenen metinlerde sıkça yer almaktadır: **atım** (8/14) (atayım), **gid**ilar (1/109) (gidiyorlar), **nī**den (1/118) (ne yapan), **ice** (1/118) (iyice), **nası** (1/129) (nasıl), **yapmı**ş (1/129) (yapmış), **inī** (6/94) (iniyor), **nī**de (10/48) (niğde), **ī**de (23/139) (iğde), **hī**le (10/122), **hī**ç (18/68), **verī** (6/133) (veriyor).

2.1.1.5. /o/ Ünlüsü ve Çeşitleri

/o/ : Temel ünlü harflerden olan o ünlüsü ses yönünden geniş, yuvarlak ve kalın bir yapıya sahiptir. Yazı dilimiz ve genel Türkiye Türkçesi ile ortak özellikler taşımaktadır: **oto**büs (25/104), **or**man (1/165), **ço**h (12/5), **oy**un (1/85), **to**praḥ (22/64), **ço**ban (3/38), **bo**ru (22/44), **po**lis (12/35), **o**dun (10/57), **yo**l (12/19), **on**nan (1/148) (onunla), **on**nar (8/22) (onlar), **orı**ya (1/38) (oraya), **o**ḥudi (1/210) (okudu).

/o/ : **/o/** ile **/ö/** sesleri arasında geniş ve yuvarlak bir ara ses olarak ortaya çıkar. **/o/** ile **/ö/** ünlülerinin değişimi ile meydana gelen yarı kalın bir özelliği taşır. Örneklerde çoğunlukla ön seste ve ilk hecelerde görülmüştür: **o**küz (1/63), **o**nde (1/96), **o**nü (1/174), **o**rten (1/82), **o**teki (1/82), **o**z (1/174), **bo**yle (3/23), **do**vme (1/81), **do**ñüş (1/142), **do**kerdik (1/82), **To**ker (1/189).

/ö/ : Asli **/o/** ünlüsünün uzatılmasıyla oluşan uzun **/ö/** ünlüsünün örnekleri derlenen metinlerde sıkça yer almaktadır: **ö**lak (1/167), **sō**na (1/23), **sō**ra (8/96), **ö**lan (11/39), **ö**hō (1/82), **ös**üz (1/205), **a**'bōv (1/74), **şō**ra (1/133), **yō**sa (9/49), **dō**müş (1/215), **dō**ru (25/65), **amō**v (25/123).

2.1.1.6. /ö/ Ünlüsü ve Çeşitleri

/ö/ : Temel ünlü harflerden olan ö ünlüsü ses yönünden geniş, yuvarlak ve ince bir yapıya sahiptir. Yazı dilimiz ve genel Türkiye Türkçesi ile ortak özellikler taşımaktadır: **ö**biri (8/44), **ö**lmüş (1/182), **ö**ñune (12/80), **yō**resel (1/75), **dō**ner (19/99), **nō**bet (19/86), **kō**ydan (1/260) (köyden), **kō**ynek (15/52) (gömlek), **dō**vlet (10/20) (devlet), **bō**yük (4/3) (büyük), **gō**şmen (18/19) (göçmen).

/ö/ : Asli **/ö/** ünlüsünün uzatılmasıyla oluşan uzun **/ö/** ünlüsünün örnekleri derlenen metinlerde sıkça yer almaktadır: **ö**le (21/16) (öyle), **ö**len (23/107) (öğlen), **ö**retmen (1/249) (öğretmen), **gō**nü (1/129) (gönlü), **dō**dü (14/100) (dövdü), **ös**üz (1/205) (öksüz), **ön**ünün (2/7) (önlüğünün), **şō**yle (10/71), **bō**yle (13/80).

2.1.1.7. /u/ Ünlüsü ve Çeşitleri

/u/ : Temel ünlü harflerden olan u ünlüsü ses yönünden dar, yuvarlak ve kalın bir yapıya sahiptir. Yazı dilimiz ve genel Türkiye Türkçesi ile ortak özellikler taşımaktadır: **bu**ğday (1/140), **su**bay (21/124), **uz**un (8/65), **u**faḥ (8/17), **so**ḥḥ (25/89) (soğuk), **bun**nar (25/89) (bunlar), **ço**cuh (24/32), **go**ñşu (13/46), **gū**mandan (24/37), **gū**vvetli (23/153), **du**z (11/27), **du**ca (23/37).

/u/ : **/u/** ile **/o/** sesleri arasında bir sestir aynı zamanda kapalı **u** olarak da ifade edilir. Yöremiz artvin muhacirleri ağzında pek fazla örneği görülmemiştir: **mazū**t (10/7).

/u/ : **/ü/** ile **/u/** sesleri arasında kalınlığa sahip dar ve yuvarlak bir ara ses olarak ortaya çıkmıştır. **/ü/** ve **/u/** ünlülerinin değişimi ile meydana gelen **ü**'den kalınlaşmış **ü**, **u** arası bir ünlüdür: **u**ç (1/11) (üç), **mū**ddet (1/20) (müddet), **bū**yük (1/96), **yū**zūne de (1/82) (yüzüne de), **u**şūnaḥ de (1/82)

(üstüne de) düzlüğüne (1/64) (düzlüğüne), **üzümü** (1/228) (üzümü), **ğabul**etsin (8/4) (kabul etsin), bir **gün** (8/81) (bir gün), **sürdüm** (10/7) (sürdüm), **boşun** (11/12) (bugün), **şükür** (12/17) (şükür), **yüz** (1/282) (yüz), **goturde** (9/52) (götürde).

/ü/ : Asli **/u/** ünlüsünün uzatılmasıyla oluşan uzun **/ü/** ünlüsünün örnekleri derlenen metinlerde sıkça yer almaktadır: **çocudum** (1/138), **vurün** (1/82), **gür gür** (1/146), **goltün**un (1/167), **okurdü** (1/178), **nür** (1/218), **unutdüm** (1/282), **düme** (23/145) (düğme), **büda** (10/16) (buğday), **dü** (8/76) (düğ), **unñümüzu** (8/68), **üdürdük** (8/68), **usülü** (8/35), **goyümda** (8/13), **büdaydan** (8/88).

2.1.1.8. /ü/ Ünlüsü ve Çeşitleri

/ü/ : Temel ünlü harflerden olan **ü** ünlüsü ses yönünden dar, yuvarlak ve ince bir yapıya sahiptir. Yazı dilimiz ve genel Türkiye Türkçesi ile ortak özellikler taşımaktadır: **düven** (8/68), **gündüz** (13/4), **düşman** (13/4), **ölmüş** (13/7), **köyü** (13/10), **düñürçü** (13/18), **düün** (13/21), **üstüne** (13/24), **gün** (13/24), **götürürler** (13/26), **yüyük** (13/32), **güzel** (13/37), **büyük** (13/40), **götürüyoh** (13/42), **süre** (13/42), **süpürge** (13/57), **yün** (13/69), **öbür** (13/69), **fasülle** (13/77), **gücü** (13/79), **öküz** (13/82), **rüzgâr** (13/85), **küreğ** (13/85), **dümdüz** (13/88).

/ü/ : Asli **/ü/** ünlüsünün uzatılmasıyla oluşan uzun **/ü/** ünlüsünün derlenen metinlerde sadece bir örneği görülmüştür: **düme** (8/17) (düğme).

2.1.2. Ünlülerde Uzunluk Kısalık

Boğumlanma süresi normal bir ünlünün süresinden daha uzun olan yahut normal uzunluktaki iki ünlünün boğumlanma süresini içine alan ünlülere "uzun ünlü" denir (Vural ve Böler, 2017: 59). Çalışmada Artvin muhacirleri ağzında bulunan tüm ünlülerin uzun şekillerine rastlanmıştır. Yörede yaşayan Artvin muhacirlerinden derlenen metinlerde tespit edilen uzun ünlüler şu şekildedir

2.1.2.1. Uzun /a/ ünlüsü

abi: ābi (10/89).
ağla-: ālamışlar (23/17).
akşam: āşam (23/16).
aman: āman/ a'mān (1/83, 7/50).
aşağı/ aşağıya: aššā (3/14).
bağla-: bālardih (8/17).
ekmeği: ekmā (1/76).
eşya: eššā (18/107).
evvela: evelā (12/98).
güveği: gūvā (1/205).
ilahi: ilāhi (8/72).
kağni: gāni (13/82).
kahve: gāve (15/87).
mahalle: māle (23/145).
mahsus: māsis (11/54).
ne kadar: nādar (1/47).
rahmetlik: rāmetlik (1/216).
sağlam: salam (23/149).
sağlık: sālih (23/119).
sahibi: sābısı (17/105).
tahinli: tānni (14/182).
yağmış: yāmiş (24/6).
yağmur: yāmir (24/6).
yarın: yārin (11/6).
zamanında: zamānında (10/7).
zaten: zāte/ zāten (14/114, 5/5).

2.1.2.2. Uzun /e/ ünlüsü

anne: annē (9/39).
asteğmen: astēmen (25/222).

2.1.2.9. Ashında Uzun Olan Ünlülerin Normalleşmesi

Develi ve yöresinden yaşayan Artvin muhacirlerinin ağız özelliklerinde yapılan araştırma neticesinde aslında uzun olan ünlülerin çeşitli nedenlerle normalleşmesi aşağıya çıkarılan örneklerden de anlaşılacağı üzere durumu özetler niteliktedir: **adet** (16/22), **imam** (22/42), **mesela** (3/35), **berabar** (6/145), **ğıyafet** (16/23), **ğabul**ettim (24/35), **dene** (23/128), **tene** (1/68), **bazar** (15/71), **hükümet** (24/4), **hal** (3/31).

bembeyaz: bēmbeyaz (25/127).
de: dēy (1/91).
dede: dedē (14/93).
e: ē (11/27).
efendi: ēfendim (25/191).
eğlen-: ēlencesi (23/145).
eğlet-: ēletdi (23/130).
gel-: gelmişler (12/48).
güvey: gūvē (22/77).
he: hē (10/16).
herbiri: hērbiri (24/10).
heş: hēş (14/24).
neden: nēden (25/101).
öyle: öylē (25/3).
suşehri: suşērine (25/3).
te: tē (25/206).
tehlike-: tēlikeli (25/139).
terhis: tēris (5/2).
tey: tēy (25/165).
üsteğmen: üstēmen (10/48).

2.1.2.3. Uzun /o/ ünlüsü

abov: a'bōv (1/74).
amov: amōv (25/123).
çok: çōh (21/108).
doğ-: dōmuş (1/215).
doğru: dōru (125/65).
ne olur: nōlur (23/157).
oğlak: olak (1/167).
oğlan: olan (11/39).
oho: ohō (1/82).
öksüz: ösüz (1/205).

sonra: sōna/ sōra (1/23, 8/96).
şurası: šōra (1/133).
yok: yōh (23/126).
yok: yōsa (9/49).

2.1.2.4. Uzun /ö/ ünlüsü

böyle: bōyle (13/80).
döv-: dōdü (14/100).
gön-: gōnü (1/129).
öğle-: ölen (23/107).
öğretmen: öretmen (1/249).
öksüz: ösüz (1/205).
ön-: önünün (2/7).
öyle: öle (21/16).
şöyle: šōyle (10/71).

2.1.2.5. Uzun /ı/ ünlüsü

araba: arabasīnan (10/57).
can-: canīm (25/260).
gal-: galdırdım (15/1).
kağni: gānīnan (13/82).
kaşık: gāşşīnan (8/92).
ol-: olacih (25/69).
sonra-: sōnacīma (cy23/37).
tırmık: tırmīnan (13/85).
uçur-: uçuracih (25/116).
yavru-: yavrularīm (25/127).
yarık: yarīh (22/58).

2.1.2.6. Uzun /i/ ünlüsü

at-: atīm (8/14).

git-: gidilar (1/109).
hiç: hiç (18/68).
hile: hīle (10/122).
iğde: ide (23/139).
in-: inī (6/94).
iyi-: iče (1/118).
nasıl: nasī (1/129).
ne yaparsın: nīden (1/118).
niğde: nīde (10/48).
ver-: verī (6/133).
yap-: yapmīş (1/129).

2.1.2.7. Uzun /u/ ünlüsü

buğday: būda/ būdaydan (10/16, 8/88).
çocuk-: çocūdum (1/138).
düğ: dū (8/76).
düğme: düme (23/145).
gur gur: gūr gūr (1/146).
koy-: koyūmda (8/13).
nur: nūr (1/218).
oku-: okurdū (1/178).
un-: unñümüzu (8/68).
unut-: unutdüm (1/282).
usül-: usülü (8/35).

2.1.2.8. Uzun /ü/ ünlüsü

düğme: düme (8/17).
üğüt-: üdürdük (8/68).
vur-: vurün (1/82).

2.1.2.10. Aslında Normal Uzunlukta Olan Ünlülerin Kısılması

Normal uzunluktaki ünlülerin boğumlanma sürelerinden daha kısa bir sürede boğumlanmalarından oluşan kısa ünlüler, Türkçede yalın ya da eklerle uzatılmış tek veya çok heceli kelimelerde görülürler (Gülensoy, 1988: 27): yani (7/8), arabayı (7/16), traktörü (14/12), canım (12/68), zayıflamağ (18/98), yapıdırırdı (12/61), durulur (8/88), garişdiririh (8/76), āzını (8/15), ondan sora (25/217), eyisin (25/101), gompile (10/104), şeheri (25/29), neaptınız (19/12), şöle (15/8), yiçenim (4/13).

2.1.2.11. Hece Kaynaşmasıyla Oluşan Uzun Ünlüler

Ses olayları neticesinde meydana gelen uzun ünlülerin varlığı bilinmektedir. Bu ses olaylarından biri de hece kaynaşmasıdır (Şahin, 2017: 25). Bu durumda hece kaynaşması neticesinde ünsüz harflerin iki ünlü arasında kalmalarıyla fonksiyonlarını kaybedip uzun bir ünlü haline gelmeleriyle oluşur. Develi ağzında olduğu gibi Artvin muhacirleri ağzında da hece kaynaşmaları sonucunda oluşan uzun ünlülerin birçok örnekte bezerlikler taşıdığı görülmüştür: **ohlāynan**: oklavayınan (8/81), **gidīm**: gideyim (22/37), **nādar**: ne kadar (1/47), **uzā**: uzağa (13/29), **ğaşşınan**: kaşığınan (8/92), **inēmiz**: ineğimiz (8/79), **ayāni**: ayağını (25/155), **çocūdum**: çocuğudum (1/161), **diyecēm**: diyeceğim (17/29), **bālı**: bağlı (23/2), **yaprā**: yaprağa (22/46), **ilaane**: ilağane (8/80), **yemāni**: yemeğini (23/89), **bayā**: bayağı (8/5), **ğuvā**: güveği (1/205), **biliyō**: biliyor musun (25/164), **nikāni**: nikahını (23/67), **ābi**: ağabey (12/82), **vallā**: vallahi (8/17), **ğırşerinde**: kırşehirinde (13/6), **olan**: oğlan (11/5).

2.1.2.12. Ünsüz Düşmesiyle Oluşan Uzun Ünlüler

Bölgemiz Artvin muhacirleri ağzında ünsüz düşmesi ses olayı sonucunda oluşan uzun ünlülerin çok fazla olduğu görülmüştür. Ağız bölgemizde ünsüz düşmesi ses olayına bağlı olarak tespit edilen uzun ünlü örnekleri şu şekildedir: sōna (1/24), āmedamca (14/63), bāçeye (11/41), bālilih (14/179), ūraşırđih (25/186), dālarında (23/38), yōsam (25/260), yāmur (13/57), gāni (13/82), sādış (20/11), āmet (25/116), gāve (15/87), gāhdı (10/31), nası (1/120), yimbeş (15/22), tōbe olsun (25/202), anca (1/237), bōle (13/34), ūslerine (13/55), raslamazki (9/49), çifçilik (4/5), çifçi (3/35), çiflik (11/5), sōra (8/96), gāri (23/11), zāte (11/12), māsıs (11/39), ekmēyinen (14/151), gelecēm (12/40), yemēne (8/88), gidecēniz (21/128), nādar (22/142), analımın (21/11), orānan (1/140).

2.1.3. İkiz Ünlüler

Türkçede ikiz ünlü olayına çok ender rastlanır ve ikiz ünlülü kelimeler aslında yabancı asıllı, bilhassa Arapça asıllıdır (Gülensoy, 1988: 29). Bölgemiz Artvin muhacirleri ağzında tespit edebildiğimiz ikiz ünlü çeşitleri şunlardır:

2.1.3.1. Eşit İkiz Ünlüler

Bölgemizde yapılan derlemelerde eşit ikiz ünlü türü aa, ee, ıı, ii, oo, uu, üü şeklinde görülmüştür. cemaatda (19/99), deaal (14/75), saaabı (23/79), çaaardı (10/53), saaa (18/21), maaalı (10/119), daaa (8/96), saaaardım (8/4), şeeere (12/16), niiaitsinler (1/232), nooolacağ (15/15), yuururdular (8/39), ūüütülür (14/159), yaaar (16/13), eeer (11/14), aldııımı (16/18), ipliıinen (18/53), on buuuudu (12/68), çocuuu (1/212), düüün (11/16).

2.1.3.2. Yükselen İkiz Ünlüler

Bölgemizde yapılan derlemelerde yükselen ikiz ünlü türü ie, ia, ea, ua, eo, ua, ia, au, ei şeklinde görülmüştür: yiıenim (8/24), diıer (16/6), şāmeliıa (15/38), böreıa (23/101), şeleea (25/2), deıa (25/18), deıal (13/51), muıacır (2/6), muıasebeci (25/254), eneceıasen (23/72), diyeceıadım (25/213), nideceıan (25/187), öteıaıñ (12/68), neıolacağ (14/70), neıaparsın (2/14), çocuuıa (3/6), duıa (23/112), sııara (16/3), sııar (19/94), ikiıay (15/65), yaıut (21/69), su deıirmeni (1/142).

2.1.3.3. Alçalan İkiz Ünlüler

Bölgemizde yapılan derlemelerde alçalan ikiz ünlü türü ai, ai, ei, ou, öü şeklinde görülmüştür: daıılır (23/145), olıaııdi (12/41), çıçeıi (22/104), soıur (13/75), boıuşmasa (15/6), yoıurt (14/121), söıütler (11/23), öıün (23/107), soıuğ (8/81), deıişik (16/23), şeıirdeki (14/154), yaıı (1/116), aıır (25/24), doıuya (24/29), baıın (15/8), deıiller (19/54).

2.1.4. Ünlü Uyumları ve Ünlü Benzeşmeleri

Banguoğlu, ünlü uyumunu yalın veya eklerle uzatılan bir kelimenin bütün ünlülerinin kalınlık-inceciklik (önlük-artlık), ve düzlük yuvarlaklık bakımından ilk hecenin ünlüsüne uyması şeklinde açıklar (Banguoğlu, 2007: 85). Bölge ağızındaki ünlü uyumu önlük-artlık uyumu, düzlük-yuvarlaklık uyumu ve genişlik darlık uyumu bakımından incelenecektir.

2.1.4.1. Önlük-Artlık Uyumu

Develi ağızı içerisinde yer alarak ondan etkilenen Artvin muhacirleri ağızı ünlü uyumu yönünden Develi ağızında olduğu gibi kuvvetli bir ünlü uyumuna sahiptir. Ağız ve ağız özellikleri bakımından incelemiş olduğumuz bu çalışmanın geneline bakıldığında alıntı sözcüklerin ve uyuma tabi olmayan bazı eklerin bile doğal olarak bu ünlü uyumunun etkisine girdikleri görülmüştür.

2.1.4.1.1. Alıntı Kelimelerde Önlük-Artlık Ünlü Uyumu

Karahan, “Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması” adlı çalışmasında, Anadolu ağızlarının hepsinde, bazı alınma kelimelerin benzeşme yolu ile kısmen veya tamamen ses yapılarını değiştirdiğini, ilerleyici, gerileyici veya ilerleyici gerileyici yönde gerçekleşmiş benzeşme örneklerine rastlanabileceğini ancak ağızların değişme yönüyle ilgili eğilimlerinin birbirinden farklı olduğunu belirtir (Karahan, 1996: 3). Türkçeye giren yabancı sözcükler dilimiz içerisinde dönüştürülerek ünlü uyumuna uyarlar. Ağızlarda bazı durumlar haricinde önlük-artlık yönünden uyum sağlayamayan ve ünlü dizilişi Türkçe'nin ünlü uyumuna aykırı olan birçok alıntı sözcüğün benzeşme şekliyle ünlü uyumuna tabi oldukları görülür. Bu durum Arapça ve Farsça kökenli sözcüklerde daha yoğun olarak görülmüştür. Bölge ağızında ilerleyici ve gerileyici benzeşme yöntemiyle ünlü uyumuna dahil olan sözcüklerden bazıları şunlardır:

İlerleyici Benzeşme: herhalda (21/108), habar (1/34), mezerin (1/244), mahana (15/73), ataş (12/72), ğardaşıñda (25/2), ezen (13/61), mesele (7/19), ille (7/18), isken (12/14), kirmen (25/171), bahça (18/12), şoforunan (25/101), faşır (13/21), vallağa (1/246), zalım (9/9), varımış (4/19).

Gerileyici Benzeşme: dene/tene (23/128, 1/68), deha (25/9), nabala (11/40) baraba (1/291), havaslanıyon (1/279), hüdüd (10/18), misir (10/30), eteş (8/39), mişdar (25/125).

2.1.4.1.2. Yazı Dilinde Uyumu Girmeyen Unsurların Develi'ye Yerleşen Artvin Muhacirleri Ağızındaki Durumu

Bu çalışmada yazı dilinde önlük-artlık uyumuna girmediği halde bazı kelimeler, ekler ve son çekim edatlarının bölgemiz Artvin muhacirleri ağızında uyuma tabi oldukları görülür: birez (8/33), ğardaşlarım (4/16), ğardaş (10/22), ğardaşım (1/63), varımış (1/135), yımirtaynan (2/21), onuñuçun (10/18), anasına (23/155), nādara (23/81), nölur (25/57), varısa (7/27), arħadaşlarınan (24/79), atınan (10/16), adamınan (25/136), ğözümünen (25/138).

2.1.4.1.3. Önlük-Artlık Uyumunun Bozulması

Öndamak ünsüzleri k, g, ğ, ñ, h bölgemiz ağızlarında yanlarında bulunan ince ünlü kalınlaştırma etkisine sahiptir. Bu durum kelimenin diğer hecelerindeki ünlüler ince kaldığı için ünlü uyumunun bozulmasına sebep olmaktadır (Atay, 1993: 38). Bölgemiz Artvin muhacirleri ağızında önlük-artlık uyumunun bozulmasına örnek gösterilebilecek birçok kelime tespit edilmiştir. Bunlardan bazıları: ğun (15/29), ğanel (7/11), ğardeşlerim (8/105), ğardeşimi (22/46), anasıgil (8/13), ğayınbabamgil (1/224), anamgil (2/4), dayımgilde (18/70), babamgilden (25/265), altıay (15/89), sariölana (15/2), tatli (19/81), yuñundan (13/88).

2.1.4.2. Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu

Düzlük-yuvarlaklık bakımından ünlülerin uyumu olarak ifade edilir. Aynı zamanda dudak benzeşmesi adıyla da anılan bu uyum türünün durumu ilk hecedeki ünlülere göre belirlenir. Artvin muhacirleri ağızında tespit edilebilen düzlük-yuvarlaklık uyumu örnekleri aşağıya çıkarılmıştır: moturum (18/99), ölumanan (11/38), yoddu (1/185), ğamırı (8/92), yımirta (13/56), māsıs (11/39), ğavırırđıđ (11/23), yāmır (24/6), ğabı (1/115), armut (1/155), savuş (12/74), dolu (1/60), oldi (15/28), artuğ (15/5).

2.1.4.2.1. Düzlük-Yuvarlaklık Uyumunun Bozulması

Bölgemiz Artvin muhacirleri ağızında düzlük-yuvarlaklık uyumuna tabi olmayan örnekler de mevcuttur. Bölge ağızında uyumu bozduğu tespit edilen bazı kelimeler gösterilmiştir. Bunlar: oni (15/19), yaparuğ (20/25), artuğ (15/90), habar (1/34), çocuğluğ (7/21), çataloluğ (12/54), kiloluğ (12/80), muhtarluğ (1/275), meşeluğ (6/103), gelur (19/95), alduğ (20/17), çığduğ (6/31), gelduğ (20/12), getduğ (20/12), girduğ (6/84), binduğ (20/12), olmiş (1/96), öldi (1/68), ağışamoldi (6/5), üstüna (20/25), diyom (11/14), onlarinkine (22/17), gidar (1/215), furun (1/78).

2.1.4.3. Genişlik-Darlık Uyum

Genişlik-darlık uyumu bazı Türkiye Türkçesi ağızlarında karşımıza çıkmakla birlikte Develi yöresi Artvin muhacirleri ağızında birçok kelimeye görülmüştür: baarsanı (13/80), şonda (8/43), şeheri (25/29), deşel (12/29), beceren (13/28), gene (10/26), daşadırdılar (8/54), adamcaşaz (23/155).

Yöre ağızında şahsi kullanımlar sonucunda, yazı dilinde genişlik-darlık uyumuna tabi olan sözcüklerin, bahse konu uyuma aykırı biçimde kullanıldıkları tespit edilmiştir: domates (8/58), satı (10/57), zâte (11/12), motur (10/20), patates (2/22).

2.1.5. Ünlü Değişimleri

Ünlüler ya komşu hecelerdeki ünlülerin veya yanlarındaki ünsüzlerin tesiriyle değişirler. (Ünal, 1987: 14) Bölgemizde derlenen metinlerde belirlenen ünlü değişimleri bölümler halinde ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir. Bu bölümlerin başlıcaları şunlardır:

2.1.5.1. Kalın Ünlülerin İncelmesi

a>e değişimi: Her ne kadar Türkçe kelimelerde örneklerine ratslansa da genellikle alıntı kelimelerde karşımıza çıkmaktadır. Bölge ağızında bu değişimin örnekleri oldukça fazladır: ganel (7/11), deha (25/9), makine (13/80), eskere (19/2), dene (23/128), birez (8/33), eteş (8/39), üfelerdi (22/96), tene (14/66), mezerin (1/244), mesele (10/26).

i>e değişimi: Bu değişim türünde inceltici ünsüzlerin ön, orta ve son seslerde kendini gösterdiği görülür: ayriyeTen (10/34), ğari (23/11), misir (17/27), irah (1/47) pilavi (22/84), yılan (22/101), acık (12/3), altıay (15/89), çantayı (1/40), sariolana (15/2), anasi (1/208), dışarıya (19/54), yilbaşı (16/23), çiplahlılığ (12/7), yaylaci (22/80), çalışiyir (9/50), o sirada (6/112), yazildi (1/210).

u>ü değişimi: Bu değişimin tespit edilebilen sadece bir örneğine rastlanılmıştır: fasülye (8/85).

2.1.5.2. İnce Ünlülerin Kalınlaşması

e>a değişimi: Bilhassa alıntı kelimelerde karşımıza çıkmaktadır. Örnek bakımından oldukça zengindir: baraba (1/291), ataş (12/72), herhalda (21/108), azen (10/125), böreş (23/101), habar (1/34), bahça (1/190), ana (1/96), deşirman (1/143), kimsa (12/9), geca (15/89), neysa (10/16), şan (19/45), merdivan (23/126), taza (1/81), ne bilah (11/41), diya (22/73), diyah (1977), geneda (12/17), galdi (1/94), galmadi (6/63).

i>a değişimi: Yöre ağızında yalnızca bir örneğine rastlanılmıştır: vallağa (1/246).

i>ı değişimi: Artvin muhacirleri ağızında bazı kelimeler haricinde görülmeyen i > ı değişimine daha çok alıntı kelimelerde rastlanılmıştır: beşanmadım (15/58), faşır (13/21), zalım (9/9), ıstanbul (12/86), sepetlerıman (1/260), vaşıt (7/66), çızmışlar (11/1), hazine (10/20).

i>u değişimi: Yöre ağızında birkaç örneği tespit edilmiştir: musafir (1/145), yoşudu (1/186).

ö>o değişimi: Bu değişim yöre ağızında çok fazla örnekte karşımıza çıkar: görecağ (9/52), koyda (15/60), göz (15/61), şoforunan (25/101), ortdum (15/68), öşüz (1/205), boyle (3/29), gotürde (9/52), kopek (15/6), oldi (6/114), soz (15/57), doner (19/95), omur (6/115), sondurur (15/71), dort (15/2), soyleyim (15/55), görsem (1/243).

ü>u değişimi: Yöre ağızında birçok örneğine rastlanılmıştır: yuñ (13/88), büyük (16/27), yukladım (15/6), hükümet (15/57), musluman (1/38), duşüne (6/40), üstümde (1/280).

2.1.5.3. Geniş Ünlülerin Daralması

“a > i” ve “e > i” örneklerinin neredeyse tamamının “-yer” şimdiki zaman ekinden ve “y” yardımcı ünsüzü ile kelimeye bağlanan eklerden önce “y” ünsüzünün daraltıcı etkisiyle meydana geldiği görülmektedir (Demiray, 2011: 99). Özellikle “y” sesinin geniş ünlülerin daralmasında büyük etkisi varken bazı yabancı kökenli kelimelerde de daralma görülmüştür. Kıpçak Türkçesi

özelliğini taşıyan “o > u” değişmelerine de bazı sözcüklerde rastlanmıştır. Bölgemiz Artvin muhacirleri ağzında geniş ünlülerin daralması sonucunda oluşan ses değişimleri şu şekildedir:

a>ı değişimi: ortıya (23/36), candırma (25/276), bahmıyacağ (11/55), ıcığ (8/94), toplıyağ (11/14), yapmıyağ (11/31), çalışmıya (18/111), olıyım (10/125), satmıya (1/226), burıya (7/7), orıya (7/10).

a>i değişimi: anlıyerlarki (20/9).

e>i değişimi: evlenmiyicek (22/6), şiye (7/68), seferbirlik (19/19), niyitmiş (1/32), gine (8/24), domatis (7/63), gelinci (22/39), diyi (7/18), diyin (14/17), diyinci (7/18), şiy (18/95), epiyi (18/33), patatis (7/15), söyliyerek (11/53), üfeliyerek (22/23), bekliyen (19/104).

ı>i değişimi: yıhılmış (1/244).

o>u değişimi: moturum (18/99), bucaz (15/90), sufraya (1/82), pantullarına (17/22), doğdur (13/141), suvan (8/7), umuzlarına (8/38), nüt (10/122).

ö>ü değişimi: düver (11/2), üvüdüdü (10/117).

2.1.5.4. Dar Ünlülerin Genişlemesi

Bölgemiz Artvin muhacirleri ağzında dar ünlülerin genişlemesi ile ilgili yapılan çalışma neticesinde elde edilen örneklerin ses değişimleri detaylı olarak incelendi. Ses değişimlerinde meydana gelen değişiklikler ise şu şekildedir:

ı>a değişimi: baarsağ (13/80), adamcaaz (23/155), ocaan (25/283), gacaada (24/3), bardaa (23/151).

i>a değişimi: vallağa (1/246), saabı (23/79).

i>e değişimi: şeheri (25/29), gediollar (20/14), deller (23/157), verak (25/136), eyi (1/185), mezerin (1/244), gedardım (15/89), enduğ (6/44), enmiş (7/16), heç (12/24), pehlevan (10/53), eniyor (22/67), ehdiyarladım (1/280), neçetdiyse (25/147), veriyom (12/98), derik (8/24), endiremiyor (22/67), getdim (5/4), geydik (25/121), gedemez (12/82), nene (2/7), gene (10/34), deşel (12/29).

u>o değişimi: yoğarı (7/43), osanmadın (1/264), şonda (8/43), şordan (23/21), göyā (15/52), şora (10/119), şorda (1/26), şoranın (1/133), şo (16/20), boşoñki (1/262).

ü>ö: değişimi: büyük (1/6), yürüyün (24/4), böyür (23/133).

2.1.5.5. Düz Ünlülerin Yuvarlaklaşması

Yöre ağzında fazla örneğine rastlamadığımız ünlülerin yuvarlaklaştırma etkisiyle oluşan bu değişimin, Artvin muhacirleri ağzında aşağıya çıkarılan örnekleri tespit edilmiştir.

e>o değişimi: nölur (23/157).

e>ö değişimi: dövlet (10/117).

ı>u değişimi: burahsam (15/7), furun (1/78), muğ (24/73), yapduğ (5/8), tavuğ (25/276) suva (10/4).

i>u değişimi: gelur (19/95), hususu (1/145), bilduumuz (20/9), geturdiler (15/36), rāmetluğ (20/9).

i>ü değişimi: büber (14/28), müsāfir (23/61), onunūçün (10/18).

2.1.5.6. Yuvarlak Ünlülerin Düzleşmesi

Bölge ağzında yuvarlak ünlülerin düzleşmesi ses olayına bakıldığında kelimelerin ses değişimlerinin ilk, orta ve son hecelerinde bulunduğu örneklere rastlanılmıştır. Diğer ünlü değişmelerine nazaran fazla bir örneğinin bulunmadığı müşahade edilmiştir. Bu değişimde en fazla dudak sesleri yanında meydana gelen u>ı ses değişiminin olduğu tespit edilmiştir. Bölgede Artvin muhacirleri ağzında yuvarlak ünlülerin düzleşmesi ses değişimleri şu şekildedir:

u>ı değişimi: yımırta (22/96), yāmir (24/6), çamırıkken (23/122), çabıt (23/76), çapıt (23/135), hamır (17/54), mıhdar (25/125), çıbığ (23/151), māsıs (11/39), gavırırđıđ (11/23).

u>i değişimi: okiyim (22/76).

ö>e değişimi: belişiyir (23/143).

2.1.6. Ünlülerde Düşme ve Türeme

2.1.6.1. Ünlü Düşmesi

Bölgemiz Artvin muhacirleri ağız derlemelerinde çeşitli ses olayları neticesinde oluşan ünlü düşmesinin genellikle kelimelerin orta hecelerinde meydana geldiği tespit edilmiştir. Bu

çalışmada karşımıza çıkan ünlü düşmesi örnekleri şu şekildedir: oynadı (18/105), ordan (2/6), nerden (25/57), yimbeş (15/22), dağga (10/82), dışardan (25/21), burda (1/115), yuğarda (1/42), yannada (13/73), bişeydeller (23/115), yoğarda (10/3), orda (3/15), 'nay (20/2), aklımda (1/137), fikrime (12/83), emri (3/20), keyfiyinen (24/84), devrinde (12/53), oğlum (21/51), ağzına (8/35).

2.1.6.2. Ünlü Türemesi

Bölgede Artvin muhacirleri ağzında çeşitli fonetik nedenlerin sonucunda oluşan ses hadiselerden biri de ünlü türemesidir. Yöre ağzında yapılan derlemelerden elde edilen ünlü türemelerinin sözcüklerin başında, ortasında ve sonunda yer aldıkları görülmüştür. Ünlü türemesinde tespit edilen örnekler şu şekildedir: ğırafikleri (18/80), ileençelere (8/35), trahtör (19/51), ilâne (1/147), hemi (8/38), ğadara (1/237), yalnız (18/75), santıral (25/64), ğıralı (25/255), tırabzonların (23/158), amıcamızın (12/3), tirenden (7/3), irezil (1/238), yalañuz (10/53), degenek (14/54), ertası günü (15/89), o günü (15/45), eveli (4/4), tıransförlər (18/85), ğamıyon (10/14).

2.2. ÜNSÜZLER

2.2.1. Ünsüz Çeşitleri

Develi ağzında olduğu gibi Develi ağzı içerisinde bir bölüm olan ve araştırmamızın da konusunu teşkil eden Artvin muhacirlerinin ağız özellikleri üzerine yapılan inceleme sonucu Türkiye Türkçesi yazı dilinde bulunan 21 ünsüz dışında tespit edilen başlıca ünsüzler şunlardır: **ğ, ğ, h, h, k, n, K, K, T, P.**

ğ ünsüzü: Alfabe de farklı bir işareti olmayan fakat söyleniş olarak Türkiye Türkçesinde bulunan ğ ünsüzünün bölgede yapılan derlemede en sık karşılaşılan ünsüzlerden biri olduğu tespit edilmiştir. Yöre ağzında sıkça görülen bu art damak ünsüzünün örneklerine Türkçe sözcüklerin yanı sıra alıntı sözcüklerde de sıkça rastlanılmıştır. k ünsüzünün tonlulaşıp ğ ünsüzüne dönüşmesiyle oluşan bu ses olayının örnekleri ise şu şekildedir: ğonu (12/72), ğomşu (12/72), ğarı (22/77), başğa (1/155), çalgı (7/34), ğoca (11/5), cingınlar (1/130), ğuzum (1/214), ğoyun (13/79), ğayar (22/66), ğayseri (18/26), ğırh (10/82), ğalan (1/39).

ğ ünsüzü: Patlayıcı gırtlak g'si olarak da ifade edilen ğ ünsüzünün bir örneğine rastlanılmıştır. ğaşşınan (8/92).

h ünsüzü: Kalın ünlülerle kullanılan h ünsüzünün yörede karşılaşılan örnekleri şu şekildedir: haber (1/64), harman (13/84), hanımlar (3/38), halam (1/11), hamır (1/118), hatta (1/249), hazıran (3/38), husümet (25/183), hatırlarım (1/16), horanta (8/17), hazıne (10/20), hususu (1/145).

h ünsüzü: Bölge ağzında k ünsüzünün hırıltılı ve sızıcı özelliklere sahip olan h ünsüzüne dönüşmesiyle oluşur. Bu art damak ünsüzü kelimenin başında, ortasında ve sonunda olmak üzere üç şekilde karşımıza çıkar. Bölgedeki Artvin muhacirleri ağzında birçok örneği bulunmaktadır. Bu örneklerden bazıları şu şekildedir: arhasına (1/85), artuh (15/5), yayıh (21/25), pıçağ (8/31), ğaçah (2/8), yapah (24/53), pağla (1/147), ayağ (19/48), topağ (8/65), pağırıcı (15/39), ğalğ (25/57), ğavağ (7/12), yıhılmış (17/37), çığdığ (1/12), durduğ (22/10), oğurdu (1/55), ğırğ (11/25), bardağ (11/5), bağlavı (8/88), içağ (15/41), ağılımda (21/17), doğuz (19/19), bağalım (15/7), hoca (1/214), yuğarı (1/38), bağçaları (1/163).

k ünsüzü: Bölge ağzında art damak ünsüzü k sesinin kelime başında, ortasında ve sonunda tonlulaşarak k ünsüzüne dönüşmesiyle meydana gelir. Bu ses olayının Artvin muhacirleri ağzında tespit edilen örnekleri şu şekildedir: kapı (12/56), kalın (22/84), kış (3/25), yok (1/87), yaprakları (21/6), çıkardı (1/96), yukarı (1/24), dokuz (3/19), yakın (7/70), okumuş (1/34), bırağ (21/13), artığ (21/17), uzakda (19/104), büyük (15/48), çok (1/71), olacağ (1/81), toprağtan (1/82).

n ünsüzü: Artvin muhacirleri ağzında n ünsüzüne incelenen metinlerde sıkça rastlanılmıştır. Bu ön ve art damak genzel ötümlü ünsüzünün örnekleri şu şekildedir: ğoñşu (13/46), ossuñ (24/10), oñunda (1/191), soña (1/6), doñarağ (3/20), ğoñül (14/71), yeñi (4/9), baña (11/41), soñra (12/14), yuñ (8/38), añnatmış (11/38), puñğar (1/265), yalañuz (10/53), oñune (12/80), karade'ñiz (14/125), parañız (12/12), dññürçü (13/18), ğeñiş (8/92), çalañ (1/82), gidiyoñ (1/160).

K ünsüzü: Zaman zaman alıntı kelimelerde de karşımıza çıkan bu ünsüz ses olayının kelimenin başında, ortasında ve sonunda görülen örnekleri de bulunmaktadır. Bölgedeki Artvin muhacirleri

ağzında patlamasını kaybetmiş art damak k'sının tespit edilebilen örnekleri şunlardır: haKkını (11/6), Kadıncáz (21/3), halK (23/98), olaraK (13/18), haKkatden (11/25), muhaKkaK (21/25).

K ünsüzü: Bölgedeki Artvin muhacirleri ağzında patlamasını kaybetmiş ön damak k'sının tespit edilebilen örnekleri şunlardır: emeK (11/45), etmeK (14/119), eşeKlerle (10/84), yemeK (1/72), şenniKli (8/2), ineK (11/55).

T ünsüzü: Artvin muhacirleri ağzında patlamasını kaybetmiş olduğu için tonlu d ünsüzüne yakın duyulan tonsuz t ünsüzünün örnekleri şu şekildedir: dāmaT (12/98), şerbeT (23/67), Tene (1/82), dört Tāne (17/3), isTer (8/24), isTiyoh (14/84), araşTırıyordum (18/85), giTdi (10/53), saTdihça (12/5), hayaTda (17/17).

P ünsüzü: Artvin muhacirleri ağzında patlamasını kaybetmiş olduğu için tonlu b ünsüzüne yakın duyulan tonsuz p ünsüzünün örnekleri şu şekildedir: tePsi (21/110), hePisi (21/126), toPaş (16/24), Parmahları (14/137), Pişdikden (22794), çoraPlar (22/29), dolaPlar (8/70), yaPdılar (17/51), kebaPlar (17/56), cevaP (22/40).

2.2.2. Ünlü-Ünsüz Uyumunun Bozulması

Dilimizde ön (ince) ve art (kalın) olmak üzere iki türleri bulunan ünsüzlerden ön damak ünlülerin ancak ön ünlülerle, art damak ünlülerinin ise art ünlülerle kullanılmasına ünsüz uyumu denir (Ercilasun, 1983: 104). Develi ağzında olduğu gibi Develi'de yaşayan Artvin muhacirleri ağzında da ünlü-ünsüz uyumunun bozulmasına örnek gösterilebilecek birçok kelimeye rastlanmıştır. Bunlardan bazıları şu şekildedir: gişi (19/10), gızlar (11/2), bişurda (15/86), gendine (15/61), datlı (23/133), gômşu (13/77), esgiden (13/15), (11/5), cinğanlar (1/130), göreve (16/4), koyda (15/60), göz (15/61), şoforunan (25/101), ortdum (15/68), halında (3/21), halıd (25/234), deval (13/51), felan (8/68), dezgâhı (22/60), duTdu (25/137), geTdi (10/14), şerbeT (23/67).

2.2.3. Ünsüz Değişimleri

Ünsüz değişimlerinin bazıları tüm Anadolu ağızlarını kapsayacak şekilde kurallaşmış bir yapıya haizken bazısının etkisi oldukça azalarak zayıflamış; sadece o yöreye ait olarak kalmış; bazısı da özel etkiler sebebiyle belirli sözcüklerde görülen değişimlerden ibarettir. Ötümsüz ünsüzlerin ötümlü ünsüzler içerisinde kendilerine karşılık gelen seslere dönüşmeleri neticesinde oluşan ünsüz değişimleri bölgemiz Artvin muhacirleri ağzında oldukça fazla görülen bir ses olayıdır. Bu ses değişimi örneklerinin belli başlıcaları şu şekildedir:

2.2.3.1. Ünsüzlerde Ötümlüleşme

Ötümsüz ünsüzlerin ötümlü ünsüzler içerisinde kendilerine karşılık gelen seslere dönüşmeleri neticesinde oluşan ünsüz değişimleri bölgemiz Artvin muhacirleri ağzında oldukça fazla görülen bir ses olayıdır. Bu ses değişimi örnekleri kelime başında, kelime ortasında ve kelime sonunda olmak üzere üç başlık altında incelenecektir.

2.2.3.1.1. Kelime Başında Ötümlüleşme

Kelime başındaki tonsuz ünsüzün tonlu ünsüz haline gelmesiyle oluşur.

/ç/ > /c/ **değişimi:** cızınca (25/44), cinğanlar (1/130), cızan (23/128).

/j/ > /c/ **değişimi:** candarma (12/12).

/k/ > /g/ **değişimi:** geçi (17/60), gendi (11/44), gişi (11/6).

/k/ > /ğ/ **değişimi:** ğaysı (8/5), ğuş (25/85), ğoyun (8/10), ğolay (25/120), ğayıt (21/128), ğodu (24/66), ğanel (7/11), ğonu (12/72), ğomşu (12/72), ğarı (22/77), ğoca (11/5), ğuzum (1/214), ğoyun (13/79), ğayar (22/66), ğayseri (18/26), ğırh (10/82), ğalan (1/39), ğayınım (1/275), ğonuş (25/288), ğaşşılığ (25/182), ğırmızı (12/38).

/p/ > /b/ **değişimi:** bişirdi (25/87), bekmez (1/42), bazar (23/72), barmahlarını (11/52), barnaınan (24/70).

/s/ > /z/ **değişimi:** zopa (23/149).

/ş/ > /ç/ **değişimi:** çinik (10/6).

/t/ > /d/ **değişimi:** dadını (24/6), daş (8/9), depenin (13/52), deyzemin (12/2), dutuyor (12/17), duzu (11/27), dırmıh (8/4), dene (12/84), dırnāna (15/6), dağım (10/80), davşan (16/17), dabanca (24/81), dut (25/82).

2.2.3.1.2. Kelime Ortasında Ötümlüleşme

Kelime ortasındaki tonsuz ünsüzün tonlu ünsüz haline gelmesiyle oluşur.

/ç/ > /c/ **değişimi:** güccük (14/177), avcuna (13/92), sahlambacın (22/26), uclu (16/10), ekmekcilere (22/109), bek'ci (8/94), daşcida (21/30), pirinci (22/84), ilacımız (11/23), aıacı (19/23).

/f/ > /v/ **değişimi:** sever (10/75), evendim (7/7).

/k/ > /g/ **değişimi:** esgileri (24/24), asgerden (14/173), eşgi (22/98), esgiden (13/15).

/k/ > /ğ/ **değişimi:** başğa (4/5), ğarağol (15/6), allahıaşğına (25/255), alışğın (22/13), ayağğabıları (14/74), anğaradayken (18/71), çalıışğın (1/265).

/p/ > /b/ **değişimi:** sübürge (24/74), arabıaşı (22/94), cebine (19/16), dibine (2/6).

/t/ > /d/ **değişimi:** desde (13/82), biçduh (6/17), südünen (25/263), isder (25/280), hasda (18/112), yasdıh (14/176), gitdik (10/14), üsdünde (14/147).

2.2.3.1.3. Kelime Sonunda Ötümlüleşme

Kelime sonundaki tonsuz ünsüzün tonlu ünsüz haline gelmesiyle oluşur.

/ç/ > /c/ **değişimi:** ac (10/12), bahrac (14/173), muhtac (19/62).

/j/ > /c/ **değişimi:** barac (15/6).

/p/ > /b/ **değişimi:** sebebi (14/167), nasibi (11/38), merkeba (12/22).

/s/ > /z/ **değişimi:** herkeze (12/72), sivaz (12/2).

/t/ > /d/ **değişimi:** memed (12/21), âmedıamca, çeşidi (23/104), yoturdu (12/66).

2.2.3.2. Ötümsüzleşme

Ötümsüzleşme, ötümlü ünsüzlerin kendilerine karşılık gelen ötümsüz ünsüzlere dönüşmeleri ile oluşur. Bu ses olayının örnekleri, bölgemiz Artvin muhacirleri ağızında ötümlüleşme ses olayına göre daha az görülür. Yörede umumiyetle kişisel kullanım neticesinde ortaya çıkmakla birlikte bazen de sözcüklerin asıl şekillerini muhafaza etmek amacıyla karşımıza çıkabilmektedir. Bazı alıntı sözcüklerde de örneklerine rastlanılan ötümsüzleşme ses olayı, kelime başında, kelime ortasında ve kelime sonunda olmak üzere üç başlık altında incelenecektir.

2.2.3.2.1. Kelime Başındaki Ötümsüzleşme

Kelime başındaki tonlu ünsüzün tonsuz ünsüz haline gelmesiyle oluşur.

/b/ > /p/ **değişimi:** paıırcı (15/39), pıcağ (8/31), paııla (1/147).

/c/ > /ç/ **değişimi:** çeket (23/153).

/d/ > /t/ **değişimi:** töker (13/35), tomatis (1/110), toıunursa (12/8), Tikili (1/187), tutlar (23/155), tikenden (25/167), tökülürdü (11/23).

/g/ > /k/ **değişimi:** köynek (15/52), kömmüş (24/3), künde (1/142).

/v/ > /f/ **değişimi:** farsağ (1/224).

2.2.3.2.2. Kelime Ortasındaki Ötümsüzleşme

Kelime ortasındaki tonlu ünsüzün tonsuz ünsüz haline gelmesiyle oluşur.

/b/ > /p/ **değişimi:** çapıt (23/135).

/c/ > /ç/ **değişimi:** deııрманçı (1/145), yalançı (10/10).

/d/ > /t/ **değişimi:** dertlere (14/126).

/l/ > /s/ **değişimi:** körıossuñ (8/72), çoıııossuñ (8/72), ossa (24/7), ossuñ (24/10), ossam (24/45).

/r/ > /s/ **değişimi:** bissürü (8/43).

/v/ > /f/ **değişimi:** üfelerdi (22/96), ğayfe (4/4).

/z/ > /s/ **değişimi:** yüsük (13/32), yüssük (8/43).

2.2.3.2.3. Kelime Sonundaki Ötümsüzleşme

Kelime sonundaki tonlu ünsüzün tonsuz ünsüz haline gelmesiyle oluşur.

/d/ > /t/ **değişimi:** ahmet (3/35), halıt (1/64), şehit (22/49).

/z/ > /s/ **değişimi:** hafis (1/215).

2.2.3.3. Sızıcılışma

Sızıcılışma ses olayı, değişik nedenlerle patlamalı ünsüzlerin sızıcı ünsüzlere dönüşmesiyle oluşur. Artvin muhacirleri ağızında bu değişimin çok fazla örneği yoktur. Elde edilen derleme metinlerde az sayıda örneğine rastlanmıştır. Yöre ağızında sızıcılışma örnekleri kelimenin başında, ortasında ve sonunda olmak üzere üç kısımda ele alınmıştır.

2.2.3.3.1. Kelime Başında Sızıcılışma

Artvin muhacirleri ağızında kelime başında sızıcılışma ses olayının örneğiyle karşılaşılmasıdır.

2.2.3.3.2. Kelime Ortasında Sızıcılışma

/c/ > /j/ **değişimi:** vijdan (12/9), mejbür (12/2).

/ç/ > /j/ **değişimi:** aj'lıh (12/7), güjlüydü (25/202).

/ç/ > /ş/ **değişimi:** geçmişler (23/130), oruşda (10/96), işdikden (23/81), aşdımki (10/55), göşmüş (1/132), genşler (12/66), bişdikde (24/52), harşlıcıımı (12/78), saşlar (23/37), göşmen (18/19).

/ğ/ > /v/ **değişimi:** suvan (8/7).

/h/ > /y/ **değişimi:** ğayfe (4/4).

/k/ > /h/ **değişimi:** Kelime ortasında sızıcılışmanın en çok görüldüğü ses değişimidir: aħşam (10/111), paħla (1/147), aħlımda (21/17), doħuduıu (18/28), baħar (1/251), faħır (13/21), kaħardı (24/71), mıħdarı (8/94), aħrabā (25/27), oħlāynan (8/81), koħu (11/80), yuħa (13/77), yoħlııu (12/86), soħaħda (5/8), arħa (24/73), baħma (25/4), baħti (23/145), arħadaşınan (24/2), taħlimlerde (11/14), doħuz (3720), çıħarıllar (24/42), oħusun (11/25), saħallı (25/101), saħlayacaħsan (13/75), taħsiyinen (20/14), yoħlama (22/40), yaħım (8/15), yoħarda (1/110).

/l/ > /n/ **değişimi:** onnarı (11/40), annadır (13/98), bunnar (11/41), şunnarı (25/192), ğadınnar (23/107), gelinnerden (25/263), nişannı (22/51), ğayınnarına (24/7), zaman'nar (24/48), dinner (24/48), soħularda (12/66), ğaħar (23/81), baħalım(15/7).

2.2.3.3.3. Kelime Sonunda Sızıcılışma

/ç/ > /ş/ **değişimi:** üş (12/51), hiş (12/45), oruş (19/85), ğaş (12/17).

/k/ > /h/ **değişimi:** Kelime sonunda sızıcılışmanın en çok görüldüğü ses değişimidir: artuħ (5/15), ayaħ (19/48), bardaħ (11/5), boncuħ (13/71), cıncıħ (13/71), bıraħ (21/4), çoluħ (7/27), çocuħ (7/27), ğarışıħ (11/18), ğalħ (25/57), olmaħ (17/62), tavuħ (14/120), topraħ (11/23), bulunamazuħ (20/9), yasaħ (1/42), duraħ (14/141), yoħ (1/137), yumuşaħ (19/103), farħındayıħ (25/94), gedaħ (15/57), dutgunnuħ (10/111), yiyecaħ (11/19), vururuħ (20/25), sucuħ (13/80), topaħ (8/65), ğavaħ (7/12), souħ (10/49), yataħ (12/31).

2.2.3.4. Sürekli Ünsüzler Arasındaki Değişimler

Dilimizin birçok sahasında karşılaşılan sürekli ünsüzler arasındaki ses değişimlerine Artvin muhacirleri ağızında yapılan derlemelerde de rastlanılmıştır. Bu ses değişimi kelime başında, kelime ortasında ve kelime sonunda tespit edilen örneklerden oluşmaktadır. Bu örneklerden bazıları şunlardır:

2.2.3.4.1. Kelime Başında Sürekli Ünsüzler Arasındaki Değişimler

/b/ > /p/ **değişimi:** paħırcı (15/39), pıçaħ (8/31), paħla (1/147).

/ç/ > /c/ **değişimi:** cızınca (25/44), cınğanlar (1/130), cızan (23/128).

/j/ > /c/ **değişimi:** candarma (12/12).

/k/ > /g/ **değişimi:** geçi (17/60), gendi (11/44), ğişi (11/6).

/k/ > /ğ/ **değişimi:** ğaysı (8/5), ğuş (25/85), ğoyun (8/10), ğolay (25/120), ğayıt (21/128), ğodu (24/66), ğanel (7/11), ğonu (12/72), ğomşu (12/72), ğarı (22/77), ğoca (11/5), ğuzum (1/214), ğoyun (13/79), ğayar (22/66), ğayseri (18/26), ğırh (10/82), ğalan (1/39), ğayınım (1/275), ğonuş (25/288), ğaşşıh (25/182), ğırmızı (12/38).

/p/ > /b/ değişimi: bişirdi (25/87), bekmez (1/42), bazar (23/72), barmahlarını (11/52), barnaınan (24/70).

/s/ > /z/ değişimi: zopa (23/149).

/ř/ > /ç/ değişimi: çinik (10/6).

/ř/ > /h/ değişimi: hinci (1/58), hindi (1/32).

/t/ > /d/ değişimi: dadını (24/6), daş (8/9), depenin (13/52), deyzemin (12/2), dutuyor (12/17), duzu (11/27), dırmış (8/4), dene (12/84), dırnaına (15/6), daşım (10/80), dav'şan (16/17), đabanca (24/81), đut (25/82).

/v/ > /m/ değişimi: mefätetmiř (23/153).

2.2.3.4.2. Kelime Ortasında Sürekli Ünsüzler Arasındaki Değişimler

/d/ > /c/ değişimi: şinci (12/39), hinci (1/158), şimci (25/47).

/f/ > /v/ değişimi: sever (10/75), evendim (7/7).

/h/ > /y/ değişimi: ğayfe (4/4).

/l/ > /n/ değişimi: düünnerde (24/71), gidennere (24/48), dinnerdik (13/98), annadıyım (5/4), nişannı (22/51), bunnarınan (25/90), bunnar (11/41), bunnarı (11/41), bunnarın (11/41), şunnarı (25/192), onnar (8/22), onnarı (11/40), onnarınan (25/3), paraynan (7/29), sıraynan (1/79), anlatmaynan (1/116), oltaynan (10/113), maşaynan (11/29).

/m/ > /n/ değişimi: şindi (2/7), ğoñřuluř (13/46).

/n/ > /ñ/ değişimi: buña (8/28), yalıñız (17/23), saña (24/71), eliñden (25/146), yeñi (4/9), beñzer (8/90), düñürçü (18/97), ğoñřu (13/46), oñunda (1/191), soña (1/6), doñarař (3/20), ğoñül (14/71), baña (11/41), soñra (12/14), añnatmiř (11/38), puñğar (1/265), yalañuz (10/53), oñune (12/80), karade'ñiz (14/125), parañız (12/12), ğeñiř (8/92), sañin (1/175), biziñkilerde (1/224), geliyorsañız (1/231), řansıña (8/18), ğoluñada (8/38), añřepınar (8/41), unñümüzü (8/68), deñiřik (8/79), iřiñi (8/94).

/r/ > /l/ değişimi: tallayı (12/14), ğollardı (25/243), bālallardı (25/169), örteller (23/74), edeller (24/498), yellere (23/67), ğaraltısında (15/1), ğüleş (7/2).

/s/ > /ř/ değişimi: herkeşin (11/25).

/s/ > /z/ değişimi: herkezin (19/66).

/v/ > /f/ değişimi: ğayfe (4/4).

/z/ > /s/ değişimi: yüsük (13/32), yüssük (8/43).

2.2.3.4.3. Kelime Sonunda Sürekli Ünsüzler Arasındaki Değişimler

/j/ > /c/ değişimi: barac (15/6).

/n/ > /ñ/ değişimi: yengeñ (12/80), eñ (12/3), geliñ (12/3), dayıñ (23/111), ossuñ (24/10), yüñ (8/38), çalañ (1/82), gidiyoyñ (1/160), topluyoyñ (1/160), geliyoyñ (1/160), yüklyoyñ (1/161).

/s/ > /ř/ değişimi: herkeş (11/49).

2.2.3.5. Süreklileşme

Süreksiz ünsüzlerin sürekli ünsüzlere dönüşmesiyle oluşan ses olayıdır. Süreklileşme ses değişimi olayı detaylı olarak sızıcılaşma konusunda da ele alınmıştır. Bu ses değişiminde karşılaşılan örnekler, özellikle ilerleyici ve gerileyici benzeşme nedeniyle ortaya çıktığı gibi bazı şahsi kullanımların neticesinde de oluştuğu ğorülür. Süreklileşme ses olayının incelenmesi için, genellikle aynı ses değişimlerine sahip olmaları nedeniyle sızıcılaşma konusunda ele alınan ses değişimlerine bu konuda da yer verilmiştir.

/ç/ > /ř/ değişimi: geşmişler (23/130), oruşda (10/96), işdikden (23/81), aşdımkı (10/55), ğöşmüş (1/132), geñřler (12/66), bişdikde (24/52), harşlılımı (12/78), saşlar (23/37), ğöşmen (18/19), üş (12/51), hiş (12/45), ğaş (12/17).

/ğ/ > /y/ **değişimi:** buyday (23/122).

/k/ > /h/ **değişimi:** a**h**şam (10/111), pa**h**la (1/147), a**h**lımda (21/17), do**h**udu**u** (18/28), ba**h**ar (1/251), fa**h**ır (13/21), ka**h**ardı (24/71), mı**h**darı (8/94), a**h**rabā (25/27), o**h**lāynan (8/81), ko**h**u (11/80), yu**h**a (13/77), yo**h**lu**u** (12/86), so**h**a**h**da (5/8), ar**h**a (24/73), ba**h**ma (25/4).

artu**h** (5/15), ayab**h** (19/48), barda**h** (11/5), boncu**h** (13/71), cincı**h** (13/71), bıra**h** (21/4), çolu**h** (7/27), çocu**h** (7/27), ğarı**h** (11/18), ğal**h** (25/57), olma**h** (17/62), tavu**h** (14/120), topıra**h** (11/23).

/b/ > /m/ **değişimi:** mahana (15/73).

/c/ > /j/ **değişimi:** vıjdan (12/9), mejbır (12/2).

/h/ > /y/ **değişimi:** ğayfe (4/4).

2.2.3.6. Süreksizleşme

Sürekli ünsüzlerin süreksiz ünsüzlere dönüşmesiyle oluşan ses olayıdır. Bölgemiz Artvin muhacirleri ağızında süreksizleşme ve süreklileşme ses olayı karşılaştırıldığında süreksizleşmeye daha az rastlanıldığı görülmüştür. Genel olarak şahsi kullanımlar sonucunda değişim gösteren bu ses olayının tespit edilen örneklerinden bazıları ise şu şekildedir:

/ğ/ > /g/ **değişimi:** gügüm (DER.)

/j/ > /c/ **değişimi:** barac (15/6), candarma (12/12).

/y/ > /g/ **değişimi:** gene (10/34), gine (8/24).

2.2.3.7. Süreksiz Ünsüzler Arasındaki Değişimler

Bölgemiz Artvin muhacirleri ağızında süreksiz ünsüzler arasındaki değişimlere sadece iki ses değişiminde rastlanılmıştır.

k/ > /ğ/ **değişimi:** ğonu (12/72), ğomşu (12/72), ğarı (22/77), başğa (1/155), çalğı (7/34), ğoca (11/5), cingānlar (1/130), ğuzum (1/214), ğoyun (13/79), ğayar (22/66), ğayseri (18/26), ğırh (10/82), ğalan (1/39).

k/ > /k/ **değişimi:** kapı (12/56), kalın (22/84), kış (3/25), yok (1/87), yaprakları (21/6), çıkardı (1/96), yukarı (1/24), dokuz (3/19), yakın (7/70), okumuş (1/34), bırak (21/13), artık (21/17), uzakda (19/104), büyük (15/48), çok (1/71), olacak (1/81), topraktan (1/82), çıkarıldılar (1/85).

2.2.4. Kelime İçinde Ünsüz Benzeşmesi

Ünsüz benzeşmesi, iki ünsüzden birinin bir kelime içinde ya da kelimeler arasında yan yana gelerek kendisine yakın oluşum özelliğine sahip diğerine benzemesi ses hadisesidir. İçses ünsüz benzeşmesine çok rastlanan Anadolu ağızları, bu bakımdan zengin bir malzemeye sahiptir (Caferoğlu, 1988: 2). Anadolu ağızlarında olduğu gibi Artvin muhacirleri ağızında da ünsüz benzeşmesi olayına sıkça rastlanılmıştır. Ünsüz benzeşmesi ses olayının örnekleri, ilerleyici ve gerileyici ünsüz benzeşmeleri olmak üzere iki ayrı başlık altında verilmiştir.

2.2.4.1. İlerleyici Benzeşme

/ly/ > /ll/ **değişimi:** fasülle (13/77), hıdırellezi (8/17).

/nl/ > /nn/ **değişimi:** günnük (23/147), dinner (24/48), atlarınan (1/271), dü**ü**nnerde (24/71), gidennere (24/48), dinnerdik (13/98), annadıyım (5/4), nişannı (22/51), bunnarınan (25/90), bunnar (11/41), bunnarı (11/41), bunnarın (11/41), şunnarı (25/192), onnar (8/22).

/ñl/ > /ñn/ **değişimi:** añnat (11/42).

/ñm/ > /ññ/ **değişimi:** biliyoññu (4/12).

/şy/ > /şş/ **değişimi:** eşşā (18/107).

/yl/ > /yn/ **değişimi:** biriynen (25/201), emriynen (23/67), dadıynan (8/99), anasıynan (1/176), babasıynan (8/4), paraynan (7/29), sıraynan (1/79), anlatmaynan (1/116), oltaynan (10/113), maşaynan (11/29).

/zl/ > /zz/ **değişimi:** bazzama (8/39).

2.2.4.2. Gerileyici Benzeşme

/ğn/ > /nn/ **değişimi:** inneyi (18/110).

/hm/ > /mm/ **değişimi:** memmed (24/7), memmet (25/198).

/ks/ > /ss/ **değişimi:** yüssük (8/43).

/ls/ > /ss/ **değişimi:** ossuñ (24/10), körüssuñ (8/72), çoñüssuñ (8/72), ossa (24/7), ossam (24/45) ğassıñ (23/153).

mb/ > /nb/ değişimi: anbar (1/162), sünbülin (1/85).

md/ > /nd/ değişimi: şindi (2/7).

rl/ > /ll/ değişimi: tallayı (12/14), ğollardı (25/243), bālallardı (25/169), örteller (23/74), edeller (24/498), yeller (23/67), sorallar (12/3), döşeller (23/74), gideller (23/81), çekeller (23/107).

rs/ > /ss/ değişimi: bissürü (8/43).

şç/ > /çç/ değişimi: baççavuşum (25/212), daççı (7/41).

şs/ > /ss/ değişimi: üşütmüssüm (10/101), dömussuñ (10/121).

2.2.5. Benzeşmezlik

Benzeşmezlik, bir kelime içinde, birbirine bitişik veya uzak olan ve aynı boğumlanma (articulation) yerinde birbirinin eşit iki ayrı boğumlanma hareketinin iki ayrı boğumlanma yerinde iki ayrı boğumlanma hareketi haline girmesi demektir (Gülensoy, 1988: 62).

Aykırılışma olarak da bilinen benzeşmezlik ses hadisesi, ünsüz benzeşmelerinin karşıtıdır. Bölgemiz Artvin muhacirleri ağzında benzeşmezlikle ilgili karşılaşılan örnekler şu şekildedir:

/ç/ > /ş/ **değişimi:** üş (12/51), hiş (12/45), ğaş (12/17).

/çl/ > /şl/ **değişimi:** harşlılımı (12/78), saşlar (23/37), suşlusun (25/169),

/çm/ > /şm/ **değişimi:** geşmişler (23/130), göşmüş (1/132), göşmen (18/19).

/çt/ > /şd/ **değişimi:** aşduñ (15/36), işdikden (23/81), oruşda (10/96), aşdımkı (10/55), bişdikde (24/52).

/fk/ > /fg/ **değişimi:** yufğa (21/70).

/kt/ > /kd/ **değişimi:** çıkdı (10/49).

/nç/ > /nş/ **değişimi:** gençler (12/66).

/sk/ > /sg/ **değişimi:** esgiler (17/54), asgere (18/45).

/st/ > /sd/ **değişimi:** hasda (22/7).

/şk/ > /şğ/ **değişimi:** başğa (4/5).

/şt/ > /şd/ **değişimi:** uzañlaşdılar (12/86), anlaşdıñ (4/18), işde (3/20), çalışdı (3/43).

/t/ > /d/ **değişimi:** yırtdı (10/54), bitdi (11/37), etdim (24/37), göçde (17/26).

2.2.6. Ünsüz İkizleşmesi

İç seste iki ünlü arasında bulunan bazı ünsüzlerin iki ayrı heceye ait olmak şartıyla yinelenme olayıdır (Karaağaç, 2015: 80). İç seste iki ünlü arasında bulunan ve vurguyu üzerinde bulduran ikinci hece başındaki ünsüzlerin, açık va zayıf boğumlanmalı ilk hece ünlülerinin etkisi altında, kendi hece sınırlarını aşacak bir yoğunlukta boğumlanmaları sonucunda, söz konusu ünsüzdeki tekrarlanmayı gösteren ses olayıdır (Korkmaz, 2003: 231). Artvin muhacirleri ağız çalışması kapsamında ünsüz ikizleşmesi ses olayının yeterli sayıda örneği tespit edilmiştir. Bu örnekler şu şekildedir: aşşā (7/2), güccük (1/265), yüzzük (10/128), yazızlı (1/214), ğaşşık (25/181), amma (13/12), eşşek (18/22), essah (25/138), devellili (14/13), dömussuñ (10/121), oyannı (25/6), beşşik (13/69), aşşılı (4/11), ğızızlı (18/14), ğazzılı (12/72), azzılı (23/145), heppisinin (12/86), ğurra (21/123), yüssük (8/43), dağğa (10/125).

2.2.7. İkiz Ünsüzlerin Tekleşmesi

İkiz ünsüzden birinin gevşeme sonucunda tek kalmasıyla ortaya çıkar. Söyleniş yönünden kolaylık içermesi nedeniyle tercih edilmektedir. İkiz ünsüzlerin tekleşmesi, Artvin muhacirleri ağzında çok sık karşılaşılan bir ses hadisesi değildir. Çoğunlukla dilimizdeki Arapça kökenli kelimelerde görülür. Metinlerde karşımıza çıkan örnekler ise şunlardır: evel (11/41), evela (10/104), evelden (1/47), evelki (12/80), emim (22/46), kere (11/33), hazetmediñimiz (14/34).

2.2.8. Ünsüz Düşmesi

Develi yöresi Artvin muhacirleri ağzında ünsüz düşmesi ses hadisesi kelimenin başında, ortasında ve sonunda olmak üzere üç başlıkta ele alınmıştır.

2.2.8.1. Kelime Başında Ünsüz Düşmesi

Yöre ağzında kelime başında ünsüz düşmesi ses olayına rastlanılmamıştır.

2.2.8.2. Kelime Ortasında Ünsüz Düşmesi

Yöre ağzında ünsüz düşmesi ses olayının örnekleri en fazla kelime ortasında ünsüz düşmesinde görülmektedir. Bu ses olayı oldukça fazla örneklerle karşımıza çıkmaktadır. Bu örnekler ise şunlardır:

- /d/- düşmesi: günüz (8/15).
- /f/- düşmesi: çitde (11/12), yuħa (14/120), çit (15/11), çitdeydik (23/69).
- /g/- düşmesi: gelenevatlaħ (23/23), aħşamaıadar (8/4), sııara (16/3).
- /ğ/- düşmesi: yāmir (24/6), ğanı (9/38), sādış (20/11), dēmasın (11/30), ēlencesi (13/54), sālam (23/149), sālīħ (23/119), ōlum (24/14), sāmen (13/24), dūme (23/145), bālilīħ (14/179), ūraşırdīħ (25/186), dālarında (23/38), ekmēyinen (14/151), gelecēm (12/40), yemēne (8/88).
- /h/- düşmesi: āmet (25/116), ğāve (15/87), bāçeye (11/41), māsıs (11/39), zāmet (10/7), rāmetli (19/49), tēlikeli (25/139), suşērine (25/3), ğāveyi (18/65), bāçe (18/54), sābı (23/109).
- /k/- düşmesi: āşam (23/16), yōsam (25/260), yōsa (9/49), ifādīħ (10/14), büyüüdü (25/44).
- /l/- düşmesi: ğaħdı (10/31), atmışıkide (5/2), ħaħardı (24/71), asvatda (25/94).
- /n/- düşmesi: sōra (8/96).
- /r/- düşmesi: biçoh (14/116), yimbeş (15/22), sōna (1/24), bi şeye (13/69), dutuyoduħ (18/97), sevmiyodum (14/136), bişey (1/158), bişe (23/122), seperdik (11/27), bi tek (15/11), bi çit (15/11), sōnacıma (23/37), haşlıħ (13/92).
- /s/- düşmesi: olmamışın (21/124), yatırmışın (12/86), satmışın (15/32), alıyormuşun (12/89).
- /t/- düşmesi: çifçilik (4/5), çifçi (3/35), çiflik (11/5), raslamazki (9/49), üslerine (13/55), dürüsluħden (16/6).
- /v/- düşmesi: töbe olsun (25/202).
- /y/- düşmesi: bōle (13/34), şōle (15/8), ōle (21/16), ğomuşlar (25/145), ğāri (23/11), neıaptınız (19/12), hadi (23/16).
- /z/- düşmesi: acıħ (12/3), ıclıħ (23/3), acılıħ (11/2).

2.2.8.3. Kelime Sonunda Ünsüz Düşmesi

Yöre ağzında karşılaşılan kelime sonunda ünsüz düşmesi ses olayının örnekleri şu şekildedir:

- /ğ/- düşmesi: sā (12/24), bā (12/80), yā (23/105).
- /h/- düşmesi: allā (11/34).
- /l/- düşmesi: nası (1/120), nasi (1/189), şo (19/37).
- /k/- düşmesi: anca (14/3).
- /n/- düşmesi: zāte (11/12).
- /r/- düşmesi: çıħıyı (6/32), biliyō (25/164).
- /t/- düşmesi: serbes (21/2), turis (11/55).
- /y/- düşmesi: ābi (12/82).
- /z/- düşmesi: ğī (18/103).

2.2.9. Ünsüz Türemesi

2.2.9.1. Kelime Başında Ünsüz Türemesi

Kelime başında ünsüz türemesi bölgemiz Artvin muhacirleri ağzında sık karşılaşılan bir durum değildir. Ön türeme olarak da ifade edilen bu ses olayının örnekleri genellikle h ve y seslerinin kelime başında türemesiyle oluşur. Bu ses olayının örnekleri şu şekildedir: yesir (1/42), havlunun (18/32), hindi (1/32), hatladım (13/44), yüzellik (11/30), hinci (1/58).

2.2.9.2. Kelime Ortasında Ünsüz Türemesi

Kelime ortasında ünsüz türemesi artvin muhacirleri ağzında en sık görülen ses olayıdır. Bu ses olayının örnekleri şu şekildedir: bengli (7/8), puñgar (1/265), neysa (15/46), dağğa (10/82), bizimkiner (24/24), amma (1/113), yüssük (8/43), hağgaten (18/62), aşşā (3/14).

2.2.9.3. Kelime Sonunda Ünsüz Türemesi

Artvin muhacirleri ağzında kelime ortasında ünsüz türemesi ses hadisesinden sonra en fazla örneğe sahip olan ses hadisesi kelime sonunda ünsüz türemesidir. Bu türeme çeşidinin tespit edilen örnekleri şu şekildedir: nay (20/2), yoħsam (25/196), ney (10/106), sōnamayım (1/111), şindik (10/30), eşyāsıynan (23/57), yımirtaynan (2/21).

2.2.10. Göçüşme

Göçüşme olarak da adlandırılan ünsüz yer değiştirmeleri belli bir kurala sahip değildir. Bazı yabancı kelimelerde de görülen bu ses olayı daha çok çocuk dilinde karşımıza çıkmaktadır. Öteki Anadolu ağızlarında karşılaşılan göçüşme hadisesi bölgemiz Artvin muhacirleri ağızında da görülmektedir. Ünsüz yer değiştirmeleri bazen yakın yer değiştirme bazen de uzak yer değiştirme şeklinde kendini gösterir. Artvin muhacirleri ağızında tespit edilen başlıca göçüşme örnekleri şu şekildedir:

- br->-rb-: ırbı^oın (23/136).
- hy->-yh-: yayhalı (25/7).
- kş->-şg-: eşgi (23/96).
- kş->-şk-: eşki (22/98).
- ln->-nl- : geneleklerden.(7/31).
- lv->-vl- : yavlıdım (15/11).
- ml->-lm-: melmeket (8/35).
- ps->-sb- : tesbi (23/122).
- ry->-yr- : ceyranlar (8/70), meyrem (22/107).
- ts->-sd- : yasdıleyin (25/98).

2.2.11. Hece Kaynaşması

Anadolu ağızlarının pek çoğunda yoğun olarak görülen hece kaynaşması “g, ğ, h, k, n, v, f, y” gibi aşınmaya ve düşmeye elverişli ünsüzlerin, yanlarındaki ünlülerle beraber düşerek kelime içindeki hece sayısını azaltması demektir (Ercilasun, 2002: 142). Bölgemiz Artvin muhacirleri ağızında yaygın olarak görülen ses olaylarından biri de hece kaynaşmasıdır. Yörede görülen hece kaynaşması örnekleri şu şekildedir: Kadıncāz (21/3), aşşā (3/14), ābi (12/82), sābı (23/109), uzā (13/29), ōle (21/16), ōlen (23/107), ōretmen (1/249), gōnū (1/129), dōdū (14/100), ōsüz (1/205), ōnūnūn (2/7), nādara (23/81), nōlur (25/57), ba^oarsānı (13/80).

2.2.12. Hece Düşmesi

Ardarda gelen ve birbirine benzeyen sesler gurubundan birinin düşmesiyle meydana gelen hece eksilmesine "hece düşmesi" denir (Ünal, 1987: 42). Hece düşmesi, özellikle hızlı konuşma nedeniyle ortaya çıkan bir ses olayıdır. Bölgemiz Artvin muhacirleri ağızında tespit edilen örnekleri ise şu şekildedir: anne baban sözünden (9/50), bunnan (12/51), orda (3/15), ğulhuvallāyı (11/25), gedecağ (9/52), pantullarına (17/22), kitli (12/56), heralda (7/70), ocā (22/89), āmed^oamca (14/63), ğāri (23/11), zāte (11/12), sābı (23/109), sā (12/24), dōru (125/65), bağırdā (8/7), ordā (25/48), bidā (17/5), sō (23/14), nerdā (12/76), burdā (12/5), memedā (12/3), nişe (8/88), ğanalizyon (8/7), yanda (17/33).

2.2.13. Vurgu

Vurgu, bir hecenin ötekilere karşı aldığı durum; bir hecenin öteki veya ötekilerden daha fazla belirtilmesi demektir (Üçok, 1951: 118). Bölgeniz Artvin muhacirleri ağızında rastlanan vurgu hadisesi detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Bu ses olayının örnekleri ise şu şekillerde karşımıza çıkar.

Yöre ağızındaki kelimelerde vurgu genellikle son hece üzerinde meydana gelir: gay'rı (17/33), na'sı (1/165), get^ol^om (9/41), güc'çük (1/280), a'mān (23/143), yat'da (13/29), am'mā (25/217), yapıd'ihā (25/217), a'bōv (12/5), tā'bi (10/111), nev'i (21/70), atatürk'ün (21/56), tevzi'i (21/59), ğo'cā (25/167), zaman'nar (25/206), çılmış'dı (18/85), sat'mış (14/13), aj'lıh (12/7), bek'ci (8/94), karade'ñiz (14/125), dav'shan (16/17), ğurul'muş (12/3), kı'na (22/72), al'tın (10/89).

Yerli ve yabancı yer isimlerinde ilk hecenin sonu ünlü bir harfle bittiğinde vurgu doğrudan ikinci heceye geçmektedir: si'vas (17/10), se'lānik (10/21).

Yöre ağızında vurgunun ilk hecede olduğu bir diğer ses olayı da Türkçe ünlemlerdir: 'hee (25/6), 'ola (15/10), 'nay (20/2), 'hop yallağ (23/149).

Edatlarda vurgu ilk hece üzerindedir: 'hē (9/50), 'heralda (13/3), 'işde (1/3), 'daha (3/35), 'ey (9/19), 'de^oil (25/39).

Vurgunun daima ilk hecede olduğu bir diğer ses hadisesi de hitap şekilleridir: 'anam (1/3), 'yav (24/91), 'ulan(24/91).

Artvin muhacirleri ağızında bulunan bazı yabancı sözcüklerdeki vurguların korunduğu tespit edilmiştir: kilo'metre (24/61), şer'bet (23/133).

3. SONUÇ

Orta Anadolu ağızları içerisinde yer alan Develi ağızı, bünyesinde birçok yöresel ağız da barındırmaktadır. Bu bölümde bunlardan biri olan Artvin muhacirleri ağız özellikleri çalışmasının ses bilgisi yönünden genel bir değerlendirmesi yapılacaktır. Saha çalışması sonucunda 25 kişinin konuşması önce transkribe çalışması yapılarak deşifre edilmiş sonra ise ses bilgisi bakımından incelenmiştir. Bu inceleme neticesinde Artvin muhacirlerinin ağız özelliklerini koruyamadıkları, zamanla Develi ağızından etkilenerek önemli ölçüde kendi ağız özelliklerini kaybettikleri tespit edilmiştir. Ancak bunun yanı sıra derlenen metinlerden de anlaşılacağı üzere, ses bilgisi bakımından kendi ağız özelliklerini yansıtan birçok örneği de görmek mümkündür. Derlenen metinlerin incelenmesi sonucunda Artvin muhacirleri ağızıyla ilgili ses bilgisi açısından ulaşılan sonuçlar şunlardır:

1. Artvin muhacirleri ağızında; Standart Türkiye Türkçesinde bulunan seslerin dışında â, ă, ā, ę, ē, ī, í, î, ȳ, ō, ȳ, ū, ȳ, ū ünlüleri ve ğ, ğ, ħ, ħ, ƙ, ñ, Ƙ, K, T, P ünsüzleri bulunmaktadır.

2. Yabancı kelimelerin yöre ağızında ilerleyici ve gerileyici benzeşme yöntemiyle ünlü uyumuna girdikleri tespit edilmiştir. herhalda (21/108), ħabar (1/34), mezerin (1/244), mahana (15/73), ataş (12/72), (1/279), hüdüd (10/18), misir (10/30), eteş (8/39), mıħdar (25/125).

3. Ses olayları sonucunda meydana gelen ünlü uzamaları çok sık karşılaşılan bir durumdur. sōna (1/23), yōsa (9/49).

4. Kelime başında h ve y seslerinin türemesiyle oluşan kelimelerle karşılaşılmıştır.

yesir (1/42), havlunun (18/32), hindi (1/32), hatladım (13/44), yüzellik (11/30), hinci (1/58).

5. Oğuz Türkçesi özelliği olan ilk seste /k/ > /g/ ötümlüleşmesi ses olayı ile sıkça karşılaşılmıştır.

6. Artvin muhacirleri ağızında karakteristik olarak kelimenin ilk hecesinde bulunan /i/ ünlüsünün /e/ ünlüsüne dönüştüğü görülmüştür. geydim (25/205), gettim (1/49), endim (15/42), eyi (9/50).

7. Artvin muhacirleri ağızı ünlü uyumu yönünden Develi ağızında olduğu gibi kuvvetli bir ünlü uyumuna sahiptir.

8. Yöre ağızında patlayıcı gırtlak g'si olarak da ifade edilen ğ ünsüzünün bir örneğine rastlanılmıştır. ğaşşınan (8/92).

9. Artvin muhacirleri ağızında kalın ünlülerle kullanılan ħ ünsüzü tespit edilmiştir. ħaber (1/64), ħarman (13/84), ħanımlar (3/38), ħalam (1/11), ħamır (1/118).

10. Yöre ağızında kelimelerin kalın ve ince vokalli kullanımları yaygındır.

11. Yöremiz Artvin muhacirleri ağızında süreksizleşme ve süreklileşme ses olayı karşılaştırıldığında süreksizleşmeye daha az rastlanıldığı görülmüştür. güğüm (DER.) barac (15/6), candarma (12/12), gene (10/34), gine (8/24).

12. Derlenen metinlerin geneline bakıldığında yöre ağızında /ğ/, /ħ/ ve /ƙ/ gırtlaksız ünsüzlerinin yaygın olarak kullanıldığı görülür.

13. Ünlülerin yuvarlaklaşması ses hadisesi, hem Develi ağızında hem de Artvin muhacirleri ağızında karşılaşılan bir durumdur. Ancak bu ses olayıyla fazla karşılaşılmamıştır. nōlur (23/157), dövlet (10/117), furun (1/78), muħ (24/73), yapduħ (5/8), tavuħ (25/276) suva (10/4).

14. Kelime başında ve kelime ortasında /b/ > /p/ değişiminin olduğu tespit edilmiştir. paħırcı (15/39), pıçaħ (8/31), paħla (1/147), çapıt (23/135).

15. Kelimenin ilk, orta ve son hecelerinde bulunan düz /i/ ünlüsünün düz /i/ ünlüsüne dönüşmesi ses olayı, Artvin muhacirleri ağızında sık karşılaşılan bir durumdur. ayriyeTen (10/34), misir (17/27), irah (1/47) pilavi (22/84), çantayı (1/40), anasi (1/208), dişariya (19/54), yilbaşı (16/23), çiplaħlıħ (12/7), yaylaci (22/80), o sirada (6/112), yazildi (1/210), yılan (22/100), yabancı (9/49).

16. Yöre ağızında /ç/ > /ş/ sızıcılaşması, ses olayına kelimenin ortasında ve sonunda rastlanılmıştır. geçmişler (23/130), göşmüş (1/132), gençler harşlılımı (12/78), saşlar (23/37), göşmen (18/19), üş (12/51), hiş (12/45), oruş (19/85), ğaş (12/17).

17. İki ünlü arasında kalan l ünsüzünün inceldiği durumlarda söz konusudur. olan (11/39), deval (13/51).

18. Develi yöresi Artvin muhacirleri ağızında ET’de olduğu gibi kelime başında b ünsüzünün kullanıldığı görülür. bişirdi (25/87), bekmez (1/42), bazar (23/72), barmaşlarını (11/52), barnaşınan (24/70).

19. Develi ağızındaki nl>nn ve rl>ll benzeşmesi ses olayının Artvin muhacirleri ağızını da etkilediği görülmüştür.

geliller (12/3), bişiriller (25/263), veriller (24/45), onnar (8/22), şenniKli (8/2).

20. Artvin muhacirleri ağızında /t/ tonsuz ünsüzünün tonlulaşması ses hadisesine sıkça rastlanılır. işde (1/10), isde (25/71).

KAYNAKÇA

Adıgüzel, A. (2013). “Dünyada ve Türkiye Türkçesinde Ağız Çalışmaları ve Yöntemler”, Turkish Studies, (8)9: 387-401.

Atay, A. (1993). “Develi ve Yöresi Ağızları”, Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.

Banguoğlu, T. (2007). Türkçenin Grameri, TDK Yayınları, Ankara.

Caferoğlu A. (1958). “Anadolu Ağızlarında İçses Ünsüz Benzeşmesi”, TDAY Belleten 1958: 1-11.

Demiray, E. (2011). “Ahıska Türkleri Ağızı”, Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.

Eren, H. (1998). Türklük Bilimi Sözlüğü, TDK Yayınları, Ankara.

Ercilasun, A. B. (1983). Kars İli Ağızları, Gazi Üniversitesi Yayınları, Ankara.

Gülensoy, T. (1979). “Oğuz Boyunun Anadolu’daki İzleri”, Türk Halkbilim Araştırmaları Yıllığı: 79-98.

Gülensoy, T. (1988). Kütahya ve Yöresi Ağızları, TDK Yayınları, Ankara.

Karaağaç, G. (2015). Türkçenin Ses Bilgisi, Kesit Yayınları, İstanbul.

Karahan, L. (1996). Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması, TDK Yayınları, Ankara.

Korkmaz, Z. (1995). Türk Dili Araştırmaları, TDK Yayınları, Ankara.

Korkmaz, Z. (2003). Gramer Terimleri Sözlüğü, TDK Yayınları, Ankara.

Şahin, F. (2017). “Kadınhanı Ağızı”, Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nevşehir.

Üçok, N. (1951). Genel Fonetik, İbrahim Horoz Matbaası, İstanbul.

Ünal, K. G. (1987). “Develi Ağızı”, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Vural, H. & Böler, T. (2017). Ses ve Şekil Bilgisi, Kesit Yayınları, İstanbul